

Besedování s Bohem

Dr. Leopold Procházka

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča dukkha anatta aničča

dukkha anatta aničča

Budha a jeho učení 1926; Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928; O buddhistické meditaci 1930; Buddha a Kristus 1933; *Besedování s Bohem* 1934; Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1939; Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné 1934 a přednášky 1928, 1929

Besedování s Bohem

Dr. Leopold Procházka

Nakladatelství Antonín Šlechta, Úpice, květen 2015

Typografie Antonín Šlechta

Obálka Antonín Šlechta

ISBN 978-80-88083-12-2 (epub)

ISBN 978-80-88083-13-9 (mobi)

ISBN 978-80-88083-14-6 (pdf)

Budha a jeho učení 1926

Buddhismus světovým názorem, morálkou a náboženstvím 1928

O buddhistické meditaci 1930

Budha a Kristus 1933

Besedování s Bohem 1934

Kniha o skutečnosti podle Buddhova probuzeneckého učení 1934

Síla a působení Buddhova učení na lidské tvory duševně spřízněné
1934

Přednáška O vědomém jevu osobnostním 1928

Přednáška nábožensko-buddhistická v Plni a Brně 1929

Přelud Maya

*Když odpočívám na pokraji lesa,
bříz v mocném stínu, smrků, borovic,
pak v loži měkkém, vřesy, mechy stlaném,
se sklání mysl tichým dumám vstříc.*

*Zář Slunce barví po obloze mráčky,
včel bzukot plní květy, voní kraj,
vrch stromů šumí písní dumných směsí,
vše láká smysly v slasti plný ráj.*

*Jak skvělý Istivá tvoří obraz Maya,
jímž zření, čich i sluch je unesen,
vír představ v mysli vyvolává pestrý,
ač vpravdě lže a skýtá klamný sen!*

*Zdaž neznám dnes již závoj její vlády,
jímž zastřen bol a zkrášlen krutý žal,
když tisíckrát zlákán jejím kouzlem
jsem v slepé vášni svodu podléhal?*

*Když předaleko stezky pravdy skryté,
jež spásou z žití proudu jako vor,
jsem k životnímu přikován byl kolu
svou vášní, záští, slepý bludem tvor?*

*Den břeskne vždycky po soumraku noci,
zas svítne Slunce, aby život zrál,
a hřeje, blaží, kam se jenom opře,
v kraj malby vábné prostře v pestrou dál.*

*Tak vzejde jednou po seznání klamu
zář pravdy v srdci, jako z noci den,
v klid ztiší provždy jeho vášně, bludy
a život bude správně hodnocen.*

*Moc temné zhasne neznalosti dneška,
klam Mayin zmizí, všecek jeho sled,
poznání síla spásně nitro zvládne,
smrt kosou mávne také naposled.*

Předmluva

Myslím, že nikdy neškodí sdělit na počátku napsané knihy důvody a popudy, které vedly pisatele k jejímu napsání. Čtenář je hned již od počátku obeznámen s úmyslem pisatele knihou sledovaným a nemusí teprve luštit v ohledu tom se dostavivší otázku a případně sám sebe klamati nesprávným dohadem.

Rád bych zajímavým způsobem líčení upozornil a upoutal myslícího čtenáře k obrovitým dosažkům vědeckým v oblasti astronomie a biologie, vesmíru a života, nikoliv snad pouze pro poznatky ty o sobě, neboť k tomu jsou povolanejší spisy a díla, nýbrž hlavně pro spontánní probuzení kritického stanoviska v jeho nitru vzhledem k světovému smyslovému prožívání, pomocí zvláštní jejich úpravy a smíšení s vhodnými prvky poznání náboženství skutečnosti.

Tím zamýšlím, aby tlakem dojmů o obrovitosti a skutečném pochodu vesmírového dění, čtením vybavených, nabyt potřebný odstup k správnějšímu posuzování vlastních mizivých malicherností a marností, jimž až dosud přisuzoval převelikou, významnou, ale nenáležitou důležitost; aby seznáním pravého původu svého hodnoceného „Já“, jako vývojového procesu, nevyjádřitelnou dobu trvajících, s jeho nepřetržitým empirickým zmiráním a zrozováním, konečně seznáním skutečné podstaty života vůbec a tudíž i jeho vlastního zvláště, přiveden byl k správnějšímu posuzování světských hodnot, k správnějšímu reagování na věci zprostředkované smysly a k správněji upravené životosprávě k vlastnímu prospěchu a spáse.

Jelikož nejsem odborníkem v oboru astronomie a biologie, použil jsem přirozeně v ohledu tom pramenů cizích, které jsou jakýmsi podkladem knihy, jakousi sítí, v jejíž oka jsem podle potřeby a možnosti vkládal poznatky ve formě vložek, původu vlastního a cizího, jako hlavní obsah a jádro knihy. Nedostatek jádra toho spočívá v jeho převahou spekulativním, i když nejvýše pravděpodobném původu a rázu, většinou bez jediné hodnotného vlastního prožití, pročež je může a má čtenář přijímat s určitou výhradou, která mu také umožňuje případné odmítnutí nevyhovujících a jeho myšlení odporujících statí.

Od románového spisovatele se právem požaduje původnost, u knihy poučné však třeba odmítnouti „originalitu za každou cenu“ a žádati, aby vše dobré, dosud objevené, řečené a napsané, bylo v novou knihu zahrnuto, vhodným způsobem v ní spolu uvedeno. pilná včelka létá po lesích, polích a lukách, od květiny ke květině, od vřesu k mateřídoušce,

od divokého máku k lípě, a všude, kde nalézá, sbírá sladký pel. A když později člověk její med požívá, nestará se ovšem o jeho původ, že sestaven jest včelkou z cizích a přerůzných součástí, nýbrž má správně na zřeteli, že med ho živí, je mu dobrodiním, lékem, a proto pouze med ten má před očima. Ač je trochu domýšlivě nepatřičné moje přirovnání s pilnou včelkou, s vhodnějším čmelákem by však pokulhávalo, proto přece pravím, že jí podoben ssál jsem z mnoha kněh lidskou moudrost a vědu, abych jejich vzácnosti ve směsi s mými myšlenkami v knize této podle potřeby použil v té naději, že přinese čtenáři správnou výživu, lék a požehnání, byť i většinou nebyla originálem myšlenek, ba snad právě proto!

Zdaž by nebylo škoda, kdyby porůznu ve spisech roztroušené perly, přístupné dnes třeba jenom desítkám čtenářů, nebyly jen proto zde uvedeny, že nejsou původem z mého myšlení, že už je kdysi někdo pronesl nebo napsal, a tím bylo zabráněno, aby další desítky nebo stovky čtenářů se jimi potěšily, poučily, zušlechtily, zdokonalily? Takové počínání bylo by zajisté u knihy předmětného rázu pošestilostí a proviněním. V knize této nejde o to, aby nové bylo řečeno, nehledě k tomu, že vlastně není nic nového vůbec, nýbrž jde o možnost pozorovati dané problémy pokud možno bez předsudku a čtenáře povzbuditi k podobnému způsobu zření; neboť hodnota knihy spočívá hlavně v tom, jaké pocity a která duchovní vnuknutí může v čtenáři vyvolati.

Nechť čtenář nevidí vůbec v knize moji osobu a nekritizuje ji s tohoto hlediska, nýbrž nechť v ní vudí hluboké, většinou jenom tlumočené pravdy, které jsou vtroušeny v rámec všeobecného vědeckého poznání. Nechť nehledí na nositele pochodně, nýbrž patří výlučně k pochodni samé!

Kdyby mu však nebylo vždy tak možno, musí vzpomenouti, že cesta k vrcholu hory vede sestupy, údolími, ba propastmi, že Dante na vrch očisty nešel cestou přímou, ale oklikou přes peklo, že také Augustinus našel klid srdce teprve, když pil zprvu krev země plnými doušky, že Tolstoj zíral zpět na pestrý smyslový život, při kteréžto připomínce jsem ovšem dalek toho, abych s těmito muži se snad srovnávati chtěl a sebe stavěti s nimi v jednu řadu.

Nechť čtenář kráčí naznačenou cestou opatrně, pomalu, trpělivě, při náležitém strávení v mnohém ohledu zde podané jemu nové duchovní stravy, nechť se vyhne případnému nebezpečí jakéhokoliv nadvyšování, přečeňování, opovrhování, „cestování v oblacích“ a snad vystoupivší žádosti po předčasném a proto neplodném rozbití a přetržení svých povinných lidských závazků a společenství.

Věda jest určitá a velmi závažná část lidské duchovní činnosti; správné náboženské poznatky, shrnuty v systémy, jsou také určitou a pro skutečné blaho člověka nesmírně závažnou částí lidské činnosti duchovní. Správně vzato, neměla by mezi obojím tímto uplatňováním lidského ducha býti činěna oddělující hranice jako olejem a vodou. Věda zabývá se hlavně předměty hmotně smyslovými, také ovšem duchovními jevy, pokud se vztahjí k světu smyslů; v prvně jmenované oblasti dosahuje stále větších a významnějších výsledků, do druhé vniká pozvolna, narážejíc na překážky, většinou jí samou sobě pořizované. Náboženství zabývá se ponejvíce předměty duchovními, také ovšem hmotnými zjevy, pokud sloužiti mohou jedině směřodatnému vyššímu poznání; v prvně jmenované oblasti dosaženo nejrůznějších poznatků a nevšedních zkušeností, v druhou vnikají mnohé náboženské systémy, pokud se jim tak zdá býti potřebno, v nutném rozsahu s podivuhodnou důkladností.

Věda a správné náboženství nejsou tudíž protiklady, vzájemně se nevyklučují, nýbrž doplňují, vlastně představují proud vědění bez vzájemného ohraničení. Pravdu tušící vědec nehledí k náboženskému hlásání se shovívavou nevšímavostí a správně nábožensky založený člověk k vědě s jistým podceňováním. Při spojení obou těchto směrů uplatňování lidského ducha v jejich vytříbenosti musí se dostaviti plody netušeného významu a nedocenitelné důležitosti. Polovičitost výsledků vědy a určitých systémů náboženských při úpravě lidských osudů možno z velké části odvoditi z okolnosti, že dosud nebylo skorem místa současně pro oba směry v jedné a téže hlavě, případně oba byly od sebe přísně odlišovány, jako zásadně věci různé a nespojitelné; takový člověk odložil v době věnované vědeckému zkoumání své náhledy náboženské, a při hodině náboženského rozjímání vymýtil úvahy vědecké, aniž by hleděl pomoci celku, nabytého spojením obou směrů, přiblížiti se pravdě a připraviti půdu pro konečné vrcholné poznání.

I když ideál spočívá v naprostém přesunutí těžiště duchovní činnosti v oblast náboženskou, přece netřeba hned odkládati vědu, jako mnohdy důležitou pomůcku na cestě k pravdě, a nutno ponechati zaujetí různých hledisek jedině spontánnímu vnitřnímu vývoji každého jedince, kterýž nelze popoháněti, podobně jako nelze uspišiti let času postrčením hodiňových ukazovatelů.

Mohla by se vyskytnouti otázka, který náboženský systém by bylo vhodno voliti pro naznačenou činnost nábožensko-vědeckou; kté by byly odpověď, že všechny vyšší náboženské systémy jsou větší nebo menší měrou zde upotřebitelné, neboť skrývají v sobě různě v odlišném hávu a

vnějším projevu vyslovenou, která patřičným porozuměním z nich musí býti vyloupena jako za slupky částečně úmyslně volené, částečně v pozdějších dobách přičiněné. Jest nesporno, že náboženská spekulace s vědeckým podkladem staroindických systémů, zvláště v oblasti psychologie, jest na vrcholu všeho myšlení, ale i v jiných naukách náboženských jsou obsaženy patřičné poznatky, které správně vyloženy mohou splniti žádanou úlohu. Ovšem je spekulace nedostatečnou výzbrojí snahy k proniknutí v pravdu a při správném chápání odmítána, ale přece v jistých stadiích může býti vědecko-náboženské hloubání upotřebeno se značným úspěchem. Spekulace jest „berlo“ lidstva, pokud nedovede správně duchovně „choditi“, berlou odkládanou každým vyzrálým jedincem spontánně pro sebe; vyzrálé poznání nemůže se nikdy státi všeobecným majetkem současně, neboť jest důsledkem určité vývojové výše, vnitřního vzrůstu, jehož třeba se individuálně dopracovati.

Jsem o tom přesvědčen, že kdyby povolání evropští činitelé byli původní slovo Kristovo ve správném výkladu použili, věda lidská zde v Evropě by se byla dopracovala daleko dokonalejších výsledků, a kdyby dnes sáhli k němu a k staroindické moudrosti, dočkalo by se lidstvo vbrzku netušených úspěchů ve všech oblastech svého duchovního i hmotného života.

Tím jsem řekl vše, co jsem v úvodu říci chtěl, i když daleko není vyjádřeno ono nevyslovitelné vnitřní chápání toužící po sdělení, pro něž nejsou slova v žádné lidské řeči. To není ovšem ztraceno pro člověka pozorně a vážně knihu pročitajícího a nad obsahem jejím rozjímajícího, ježto ono nevyslovitelné chápání se dostaví v přiměřený okamžik samo sebou jako vzácný plod jeho ušlechtilé snahy a námahy.

V podzimku 2478 – 1934 v Plzni.

Beseda o vesmíru

Slyš mnichu!

Jsem Velký Brahma, Bůh Otec, nepřemožitelný, vševědoucí, vševládající Stvořitel a neomezený Pán tohoto slunečního systému! Nádherná jest plnost, bezvadná dokonalost, bezpodmínečná všemohoucnost, nesrovnatelná krása, nedostižitelná působnost mého Božství! Vše zde ve své mnohosti jest mojí součástí a celý obsah všeho jest mým Já! Jsem světlem a teplem, buňkou a člověkem, hmotou a vědomím toho všeho v rozsahu své moci!

Nevyjímám ani tebe, moudrý člověče, i když nadán vzácnou a neobyčejnou schopností přede mne jsi mohl předstoupiti a se mnou rozmlouváš! K případnému přání tvému vše chci ti ukázati, vyložiti a odhrnouti tajuplnou roušku s mnohých věcí, jež jsou nejspíše ti tajemstvím, ač nad jiné se zdáš být učeným! Abys pak mne mohl chápati chci vmyslíti se v tvoje běžné pojmy, počítati tvými pozemskými vteřinami, dny a roky, použití tvých názvů a označení, jež podmíněnou platnost mají pro tvou malou Zem!

Vím, že jsi vpravdě takový, jak jsi pravil, Velký Brahma, neboť dobře omezil jsi sebe na předmětný systém sluneční. O zmíněných vlastnostech tvého Božství a jejich skutečné hodnotě si však spolu ještě promluvíme, při čemž relativnosti všeho třeba pamatovati, že nic v pravdě není ani velkým ani malým, blízkým ani vzdáleným, že úprk času jest klamem dění a nekonečný prostor klamem tělesného omezení. Jsi ovšem vším, co v okruhu tohoto slunečního systému bylo, jest a bude, však pokud vědomí se týče, musíš se vzdáti otcovství v přemnohých případech, jak později chci prokázati!

Nežli sdělíš své názory a zkušenosti, moudrý muži, slyš dějiny mého žití, bys doplnil neb obměnil vědomosti svého ducha, byť i velkým byl, když se můžeš silou jeho ke mně vznést a se mnou rozmlouvat. Však nezapomeň, že našel tvůj duch jen přechodného uvolnění od hmotné své stránky, kterou vidím seděti v ponoru meditačním a jež je také mojí částí. S patřičnou úctou proto ke mně pohlížeš, jako k svému Otcí!

Vím, mnichu, že znáš ukázati lidem cestu, uvádějící v moji nebeskou oblast, takže po své smrti dospějí u mne k dalšímu svému zrození. Zajímá mne v ohledu tom věděti bližší podrobnosti, též o tom, jakou mocí jsi sobě schopnost opatřil mne vnímati a se mnou rozmlouvatí.

Rád vyhovuji tvému přání, Velký Brahmo, a k první otázce odpovídám takto: Stane se, že jakýs hledající člověk zaslechne správné a skutečnosti odpovídající učení a pojme k němu důvěru. Důvěrou naplněn přemítá u sebe, že žalářem a špinavým koutem jest světské uplatňování a smyslové vyžívání, a že nelze při něm naplniti správnou a ujasněnou sebekázeň. Později vzdá se menšího nebo většího majetku, opouští menší nebo větší okruh příbuzenstva, pokud není na něm oprávněně závislé, aby oproštěn od všech světských věcí, dobrých i špatných, ušlechtilých i nízkých, věnoval se cele vnitřnímu prožívání. Zůstává v čisté sebekázni a správném sebeovládání, čist v myšlení, mluvě, jednání a obcování, jsa na strážní před nejmenším proviněním při vytrvalém zápolení. Vyzbrojen jasným a uspokojeným vědomím hlídá brány svých smyslů. V správném rozjímání rozeznává správný čin od nesprávného, ví co třeba konati, čeho zanechati. Věren doporučené životosprávě, spásnému ovládnutí smyslů, jasnému spásnému vhledu v životní dění, spásné spokojenosti s nejnütnějšími potřebami, vyhledá si člověk ten odlehlé a klidné místo, kde po požití skromné denní stravy nerušen se může usaditi a oddati pěstování spásného přemítání. Odstraní z nitra svého všechny duchovní překážky a ned jejich zapuzením vzruší se radostivě; při rozradostněném srdci se nitro jeho ukonejší; při ukonejšěném nitru cítí se spokojen a při stavu tom sjednotí se jeho duch. Láskyplnou myslí proniká všemi směry, ve všem sebe poznává, a celý svět prozáří láskyplnou myslí, širokou, hlubokou, neomezenou. Myslí plnou soustrasti, spoluradosti a rovnodušnosti proniká všemi směry, ve všem sebe poznává a celý svět prozáří myslí plnou soustrasti, spoluradosti a rovnodušnosti, širokou, hlubokou, neomezenou. V takto pěstovaném láskyplném, soucitném, spoluradostném a rovnodušném osvobození myslí nemůže zůstávati aniž déle trvati nějaká omezenost. Člověk takový jest v myslí neomezený, bezvášnivý, bezhněvný, čistý, samoovládací, a právě takový jsi i ty, Velký Brahmo! A právě proto může mezi vámi oběma býti shoda a souhlas, a proto také může člověk ten po své smrti býti znovuzrozen v tvé oblasti. To jest cesta, vedoucí do nebe tvého, Velký Brahmo!

K druhé otázce pak odpovídám takto: Schopnost tebe vnímati a s tebou hovořiti, Velký Brahmo, dostavuje se spontánně v hlubokém vhroutění se soustředěného ducha. V zásadě lze nejlépe pochopiti podstatu duchovních vnorů jako vnikání do hlubších vrstev vědomí pomocí myšlenkového soustředění pod kontrolou vědomé vůle. Lidské denní vědomí, podmíněné a udržované smyslovou činností, která sahá tak daleko zpět, jak daleko možno obvyklou pamětí nebo normálními vzpomínkami věci sledovati, jest jen nepatrným výsekem z rozsahu duchovních

pochodů, ztrácejících se v nesmírných hloubkách. Vědomí „já“, denní „neprahové“ vědomí, nepředstavuje celek vědomí člověka a jeho schopností. Jest daleko širší vědomí, jsou mnohem rozsáhlejší schopnosti, vše však v obvyklém životě člověka jen virtuálně zastoupené. Životní tvořivé síly v hloubkách podvědomé oblasti působí nepřetržitě na vědomý duchovní život a tvoří „osud“ tvorů. V praxi vnorů má se pozorovatel cvičiti vhodnými prostředky v pronikání v oblast podvědomí, aby tvořivé síly byly ozářeny vědomím denním, pozdviženy v jeho oblast a podrobeny nadvládě vědomé vůle.

Třeba čiviti rozdíl mezi tím, co se vědomě děje, ač více méně ovlivněno podvědomím, v duchovním životě tvora ve formě skutků, mluvy a myšlenek, a tím, co pod prahem denního vědomí tvořivě působí jako temná hnutí, pudy a lpění; vzhledem k tomu třeba rozlišovati jednak ovládnutí běžných činů, slov a myšlenek sebekázní, jednak podrobení a zvládnutí pudového života patřičným rozjímáním, zvláště v jeho stupňovaném projevu duchovního vnoru. Vše, co člověk v činech, slovech a myšlenkách běžně vědomě působí, neztrácí se beze stopy po svém provedení, nýbrž projevuje se plně v zanechaných stopách; klesá „pod práh“ do hlubších podvědomých vrstev psychických procesů a dále existuje a působí ve tvaru potencionálních vzpomínek, utajených energií, jemných hnutí myslí; jest setbou, jež zraje ke žni. Proto má veliký význam pro utváření povahy a tudíž vlastního osudu každého jednotlivce, jakým způsobem jedná, mluví a myslí, neboť vše to způsobuje stálý přítok, vlévající se z okruhu denního vědomí v temné hloubky podvědomí a zde tvořící a určující povahu a „osud“.

Psychologicky jest vnor ducha chtěně provedené odstranění odlišnosti celkového vědomí, vedoucí k jeho sjednocení; zahrnuje v sobě neobyčejné soustředěnosti, s ní mocné posílení vzpomínkové schopnosti a rozšíření paměti, tím vyzvednutí podvědomých komplexů v oblast denního vědomí a možnost je podrobiti kontrole vědomé vůle. Mravně-nábožensky mají stavy vnoru důsledkem dočasné zastavení hromadění karmy, neboť během nic neprojevuje se pudový život, nenastává nové zatěžování energiemi a snahami, které jsou neblahé a odsouzení hodné, i když z obvyklého lidského hlediska ušlechtilé.

Pět nečistot obsahuje obvykle zlato, Velký Brahmo, jimiž zkaleno není ani ohebné, ani kovatelné, ani lesknoucí se, nýbrž jest křehké a nevhodné k zpracování: železo, měď, cín, olovo a stříbro. Je-li však zlato zbaveno těchto příměsků, jest vhodno k zhotovení různých věcí a předmětů. – Podobně i duch obsahuje pět nečistot, jimiž zkalen není ani ohebný, ani přizpůsobivý, ani ujasněný, nýbrž jest rozptýlený a ne-

soustředitelný ku potlačení vášni: chtíč, zášť, tupou únavnost, hloubavý neklid a pochybovačnost. Je-li však duch zbaven těchto nečistot, jest vhodný k spásnému soustředění. A je-li duch v stavu tom moudře zaměřen na předmět dosažitelný vyšším věděním, příkladně proniknutí v tvoji oblast, Velký Brahma, vždy dosáhne schopnosti toho uskutečnění, jakmile podmínkám bylo vyhověno. Skutečnosti odpovídá, dříve-li, Velký Brahma, že duch můj našel jen přechodné uvolnění od hmotné své stránky, která ovšem je také tvou součástí. Avšak až setrvačnost dojde hmotě oné stránky, pak duch můj, již dnes jí vlastně prostý, zhasne v trvalém rozvanutí. Toť nejvyšší životní možnosti a neklamným jediným útočištěm od všech běd života, i pro tebe, Velký Brahma, ač máš jiné mínění o hodnotě svého žití.

A pokud se týče tebou hláсанé vlastní dokonalosti, vyslechni jen úsudek mnohých tvorů, kteří si zoufají ve své nevědomosti v bezedné tůni strastí tebou otevřené, jimž pravíš býti Otcem! Jsou filosofové, kteří praví, že kdyby z toho všeho prožívání děs a hrůza tolik nečišely, považovali by život tvorů za krutý vtíp a chvilkový rozmar dosah nechápajícího vtipkaře, v přenesené odpovědnosti od přírodního dění; avšak přímo sadistická krutost je zde prý bez počátku a konce, takže ani o drsném vtípu nelze mluvit. K tomu dodávám, že ani o vtipkaři, když sám je také v hrůzy ony zahrnut, ač mluví o nádherné plnosti, bezvadné dokonalosti, bezpodmínečné všemohoucnosti, nevyrovnatelné kráse a nedostižitelné působnosti svého Božství!

Nevědomý člověk ovšem dovede se sotva sebe dotázati, zda možno obžalovati přírodu s jejím příčinností děním právem, že jest takou, jakou jest, že projev jisté části její energie, změněn v život, dospívá časem až k vědomému tvorů, prožívajícímu nutně všechnu hrůzu životního dění; přírodu, o níž mnozí mylně předpokládají, že jest v ní účelnost, cílovou, ještě nějaká vyšší vůle, z kteréhož klamu se lze i učenému člověku těžko vybaviti, neboť sobecké přání je zde otcem myšlenky; přírodu, jejíž hmotné dění je bez plánu a jelikož pouhým důsledkem kauzality, plno omylů, nesouladu a mnohého úpadku; přírodu, v jejíchž organismech pozorovati možno sice přímo zázračnou dělbu práce a spolupráci, jednotlivých částí, avšak právě tak zbytečné a nesmyslné zásahy vnější nebo vnitřní v jejich funkce, které zdravý a výkonný celek vedou k ztroskotání.

A nevědomý člověk ovšem dovede se dále sotva sebe dotázati, zda možno snesitelné změny se dovolávati, kde není poslední spravedlivé odpovědnosti; zda u života bez počátku a konce, tudíž bez cíle a bez účelu, není možnost přestání jediné vítaným a sledovatelným rozluš-

těním, vyšší volností, vyšší svobodou, nad každou jinou, i nad tu tvoji, Velký Brahmo, která nese také svá třeba skvělá pouta.

Zdaž znechucen jednou, Velký Brahmo, sám od sebe nepočneš se odvracetí? Zdaž nebude počin ten nejvyšším tvým činem, když jest tvou nejdokonalejší možností? Jaká všemohoucnost tvé existence, když nemůžeš uniknouti zákonu vzniku-zániku jak pro nejmenšího tvora, tak pro sebe sama? Zdaž mudřec nepoznává dutost fráze o nádherné plnosti, nevyrovnatelné kráse a nedostižitelné působnosti tvého života? Nejen poznává, ale k otázkám: Co jest život, včetně tvého, Velký Brahmo, co jeho smyslem, co jeho cílem?, jediné správně takto odpovídá: Život jest uchupováním, jeho smysl leží v schopnosti a možnosti přestání, a jeho cílem jest uskutečnění této možnosti. Neboť věru každý, kdo ve všem tom vidí více, nebo něco jiného, lepšího, jest v krutém bludu, v temné nevědomosti a pohazován sem a tam mořem životním se všemi přiléhajícími důsledky bez počátku a konce.

Toť jest věcí osobního nazírání, mnichu, a najdeš jistě přemnoho svých rozumných spolublížních, kteří tvrdí pravý opak; v strasti vidí zkušený počin božský, neboť koho Bůh prý miluje, toho křížkem navštěvuje; v přírodě zří nejvyšší účelnost a cíl, dokonalost plánu a i v mnohém nesouladu a úpadku vyšší zámysl. A lidé ti nemají života nikdy dosti, a tebou vychvalované a doporučované přestání životního dění by se jim jistě jevilo jako nehorázná pošetilost. A s nesmírnou úctou hledí ke mně v pouhé víře vzhůru, aniž mne vidí a znají, a dosažení života u mne jest jim ideálem.

A oněm škarohlídným filosofům vzkazují, co jsem kdysi pravil k Ardžunovi, a v čem se velká moudrost skrývá: Bědujete nad sebou a ostatními, Ač věru netřeba truchliti; mluvíte mnohá slova, která moudrým sluší, avšak ani pro zemřelé, ani pro živé v utrpení netruchlí moudří, neboť i já nikoliv nikdy jsem nebyl, aniž kdokoliv jiný, aniž někdy nebudeme na věky. Jako v těle tomto jest tvora dětství, jinošství a kmetství, tak i jeho obnovování; v neustálém chvatu a převratu obnovují tvorové svá těla podle stupně svého vnitřného zdokonalení, bez přestání se rodí a opravují, až konečně se z úvazků a omámení svých přece vybavují a ve věčný blahý život přecházejí. Blaze tomu, kdo dovede zkrátiti dobu těchto znovuzrození! Kdo o tom přemýšlí, netruchlí, nesoudí a neklně! Duch tvora se nerodí, aniž kdy zmírá, nikdy nepovstal, neboť je nezrozený, neměnitelný, pradávný, věčný, a nehyne, když tělo zmírá. Jako člověk šat obnošený svléká a nový obléká, tak i duch obnošená těla odkládá a v jiná nová vstupuje. Ducha rány se nedotknou, plamen jej nespálí, vody

neuchvátí, větry nevysuší, a co by platno bylo člověku, kdyby celý svět získal, svému duchu však uškodil? Avšak i kdybyste věřili, že duch se stále rodí a stále zmírání, přece byste pro něho neměli bédat; neboť smrt zrozeného jest jistá, jako zemřelého narození, pročez ve věci neuvratelné netřeba truchliti. Necitelný je tvorů vznik, necitelný jejich zánik, jen střední stav mezi oběma je citelný. Jaká tu příčina k bédatí?

Kdo dobro koná, nekráčí cestou špatnou, přijde v dobrou oblast a dlouho bude v ní meškati; nebo zrodí se znovu z pokolení moudrých zánícenců, ač nsnadné je toho dosažení, a přijme touhu ducha dřívějšího svého těla a více zatouží po zdokonalení. Ovšem z tisíce smrtelníků se sotva jeden k dokonalosti povznáší, ze snažících se a zdokonalených mne sotva jeden zcela oznává.

Ze mne všichni pocházejí tvorové, jsem veškerého světa původ a zničení, jsem vzkříšení a život. Jsem chuť ve vodách, zvuk v éteru, libá vůně v zemi, pružnost ve svalu, světlo v plameni, rozum rozumných a kajícnost kajících. Pud jsem v tvorech právem neobmezený; na jakou přirozenost myslí, když zmírání, v tu vejdu, stanou se jí. Kteří však ke mně přicházejí, nevstupují do nových znovuzrození, do vratkých podílů bolu a strasti, dospěvše nejvyšší dokonalosti.

Mnou pohrdají zpozdilí, zanášejíce se skutky marnými, marnou nádeží, marným poznáváním, zbaveni rozumu, v bezbožné přirozenosti podvodné sledující; proto opět na svět přicházejí. Velkodušní však k přirozenosti božské přihlížejí, poznávající mne jako nezrušitelný základ tvorstva všeho; proto ke mně se ubírají.

Jsem stejný ke všem tvorům, nikoho nenávidím, aniž miluji, kdož mne však vzývají, ve mně jsou a já jsem v nich!

Ponechme si proto každý vlastní názor, mnichu, a raději pokračujme ve svém besedování!

Již jsem ti řekl, mnichu, co pouze málo nejlepších tvorů o mně tuší, že jsem Pánem pouze tohoto slunečního systému, v němž pozůstávám, aniž přes něj sahá má přenesmírná moc a síla. Kamkoli kolem sebe pohlédneš, všude zříš bezkonečný počet Brahmů v podobě slunečných systémů se samozářícími Slunci jako já, ba musím přiznati, že přemnoží mne zářnou velikostí značně překonávají. I prosté lidské oko dovede jich rozeznati kol pěti tisíc jako zářné body po obloze, dalekohledem však vyzbrojeno sezná jich nespočetné miliony. Avšak co jsou čísla ona proti skutečnosti? Zda lidské chápání a představivost člověka již při těchto číslech zcela neselhává? A co říci mám o počtu Brahmů bez záření, člověku nespátřitelných, nebo pouze výjimečně jinak vnímatelných? Kteří

po nezměřitelné době činnosti svého věčného života směřují k přechodnému a zaslouženému chvilkovému odpočinku, aby brzy opět v mocném probuzení a klidem posilnění pokračovali ve své existenci nad vše zářivé? Jest nespočetné množství Brahmanů-Sluncí ve spirále Mléčné Dráhy, které přináležím, ale i spirál jest počet bez konce.

Doznávám, že jistý obdiv vzbudila ve mně lidská schopnost, s jakou dálavy jejich mozku nepředstavitelné přece přibližně dovedou odhadovati a stanoviti. Vzdálenost, v které kol mne krouží na příklad součást moje, lidmi Země zvaná, stanovili dobře číslem 150 milionů svých kilometrů a i její kolísání při běhu elipčitém. A když se lidé myšlením svým dále v prostor odvážili, vpravdě vhodnou našli míru k měření v rychlosti energie, vyvěrající ze slunečného těla mého, ač mozkiem svým hodnotu tu nikdy neuchopí, nestráví a si nepředstaví. Tak rychlost světla, jak energii onu nazývají, počtem 300.000 km ve vteřině, jest lidským měřítkem pro vesmírové vzdálenosti. A dráhu, kterou urazí světlo za rok zemský, nazývají světelným rokem a měří jím vzdálenosti různých Brahmů ode mne; světelný rok ten měří 9,5 bilionů km podle lidského výpočtu.

Však vše to jest jen pouhá hra s čísly, při níž nic podstatného si nelze člověku představit. Co mu tudíž platno vědění, že světlo z mého těla potřebuje více než 8 minut, aby Zemi dostihlo, 4 hodiny 8 minut, aby na Neptun dopadlo, nejzazší člověku známou oběžnici? Že světlo potřebuje plných 4,3 světelných roků, aby ze mne dospělo k nejbližšímu Brahmovi ve Vesmíru, jehož člověk pojmenoval Alfa v souhvězdí Centaura? K dvojhvězdě v Labuti, kterou ještě člověk prostým okem může rozeznati, 7,4 světelných roků? K Siriu, nejjasnější hvězdě na obloze, 8,8 světelných roků? K Aldebaranu 21,7 světelných roků? Co platno člověku jeho vědění, že mezi viditelnými nejbližšími sousedy mými jsou mnozí až 100 světelných roků ode mne vzdáleni? Že Brahma Arkturus jest ode mne vzdálen 135 světelných roků a povrch jeho 10.000krát tolik energie vyzařuje, nežli činím já? Že má 40násobný můj průměr a 60.000krát větší obsah? Že Brahmové souhvězdí Velkého Medvěda jsou asi 200 světelných roků ode mne vzdáleni?

Již však dosti dlouho, vždyť brzy by nám míra nestačila, jak i lidé ku podivu poznávají, a volí proto novou jednotku pro další měření propasti Vesmíru bez počátku a konce. Je to vzdálenost Siria ode mne, Siria, nejjasnějšího Brahmky pozemské oblohy. Člověk ví, že jest dvojhvězdou a jedna jeho část 13,8krát, druhá 6,7krát těžší mne, a že obě obíhají ve vzdálenosti 5. 565 milionů km od sebe kolem společného těžiště za dobu 49 pozemských roků. Však Brahmou Siria ještě jednou blíže uvítám, neboť blížíme se sobě vzájemně!

Když pozoruji někdy se zájmem vymoženosti člověka, cítím a rozumím dobře, že moje velikost se jeví mimo jiné také jeho vědou, jejímž rozvojem stále více a jasněji poznává mnohé dosud skryté a nepochopitelné věci. Zvláště podivem mne naplnila správná lidská úvaha o podstatě Mléčné Dráhy na obloze na základě zjištění, že většina člověku viditelných Sluncí, vzdálených ponejvíce mnoho set, ba tisíc světelných let, jest rozdělena v čočkovitém útvaru, v hvězdném spirálovitém nahromadění, jehož hrana se jeví na obloze právě jako Mléčná Dráha. Dále že uvnitř tohoto systému, který zdá se býti obrovitou několikaramennou spirálou o průměru asi 7.000 světelných roků, konají hvězdy společný oběh kolem jistého středu a při tom se zdají zčásti směrem ke mně pospíchat, zčásti ode mne se vzdalovati.

Chápu, že dosáhne-li člověk schopnosti, aby mohl v přenesmírné dění vesmírové poněkud jen nahlédnouti, zůstává němý údivem příkladně nad tím, že ač se hvězdy kosmickou rychlostí všemi směry pohybují, přece jeho oku nemění ani za dlouhou dobu svá místa, takže tuší, že jejich seskupení na obloze jest po tisíciletí zdánlivě nezměněno. Člověk si vypočítal, že tento můj sluneční systém se pohybuje poměrně malou rychlostí asi 20 km ve vteřině prostorem, takže za rok urazí dráhu asi 620 milionů pozemských kilometrů. Ač za poslední dva tisíce let urazil takto dráhu asi 1 bilionu km prostorem, přece nelze člověku prokázati nějakou změnu jeho posice v systému Mléčné Dráhy! Jak se má pokoušeti o člověka závrat' z uvědomení si těchto nepředstavitelností, když i u mne věc si úctu vynucuje!

A všechny tyto nesmírné nepředstavitelnosti zmnožují se ve své nechápatelnosti lidským byt' i učeným mozkiem, přihlédneme-li k ohromnému množství dvojhvězd, jich i člověk zná kol 11.000, z nichž většinou jsou obě Slunce zářící, někdy menší vyhasínající, nebo již ztemnělé. Ve hvězdném systému Kastor gravitují obě tělesa ve vzdálenosti kol 2 milionů km kolem společného těžiště a mimoto obíhá převzdálená hvězda třetí v několika tisíci letech kol toho všeho. Sluneční systém Polárky pozůstává ze tří těles hlavních, a tak bychom mohli pokračovati v líčení systému stále složitějších a podivuhodnějších. Připomene-li si člověk, že každé Slunce má své planety, měsíce a ostatní trabanty ve tvaru komet a metérových prstenců, lze mu pouze tušiti obraz vyrovnaného pořádku ve zdánlivém chaosu, avšak o představu obrazu toho se nemůže ani pokusiti!

A při vši své nedostatečnosti smyslového vybavení dovede člověk hodnotiti vydávanou energii jednotlivých Sluncí, již nazývá světlem a teplem. Vidí barvu světla hvězd a správný činí z toho závěr o teplotě

jejich záření. A aby dovršen byl „zázrak“, jemuž se z lidí v nechápavosti málokdo podivuje, určuje správně člověk i hlavní látky, z nichž hvězdy se skládají. Čím žhavější jest Slunce, tím mocněji vystupuje modrá a fialová část vidma s největším počtem světelných kmitů v jednotce času. Modro-bílá Slunce jsou nejžhavější a nejsvětlejší, a ukazují neobyčejně mocnou atmosféru nejllehčích elementů, vodíku a helia. Člověk zjistil, že Sirius má povrchovou teplotu přes 12.000 °C, Algol 13.000 °C, Delta v Perseu přes 18.000 °C a hvězda Lambda v souhvězdí Býka dokonce 40.000 °C, z nichž posledně jmenované jsou zcela „mladé“ hvězdy, mající ještě maximální zářivou energii. Méně teplé jsou hvězdy žlutavé, při nichž vnější vrstva žhoucích nejllehčích plynů jest mnohem slabší, kdežto vrstva těžších, pod vysokým tlakem jsoucích plynů se stává znatelnější; ve vidmu vystupují zvláště kovové linie silně v popředí. Sem přináležejí hvězdy Capella, Pollux, Procyon, Arkturus, Aldebaran, a člověk i mne, svého Velkého Brahma, sem zařadil s povrchovou teplotou 5.320 °C! Posledně jmenované hvězdy jsou ještě méně teplé, kol pouhých 3.500 °C, a představují tudíž ještě starší stadium vývoje. Ještě více ochlazená jsou Slunce červená, u nichž zvláště vodík pozbývá významu a více vystupují linie kovů, zvláště železe. Člověk usuzuje správně, že železo má největší podíl na výstavbě světů a že převládá ve všech kosmických tělesech. Ve vidmu Sluncí červených, vždy více se zatemňujících směrem k části fialové, vystupují linie kovů vždy vysloveněji ve tvaru pásů jako důkaz toho, že kolem žhavého jádra se obložila vrstva méně zářící z těžkých plynů, jejichž žár poklesl k možnosti vzniku chemických spojů, zvláště kyslíčků. Člověk dokonce prohlašuje, že podobná oxydační pásma jeví se ve skvrnách, t. j. v částech zvlášť ochlazených partií, i mého slunečního těla! Mluví o ročních periodách, kdy prvý povrch můj nahromaděnými skvrnami lehce se temní a tratí na množství vyzařované energie, což na Zemi prý dobře pocítují změnou počasí. Mluví o pozvolném přechodu Sluncí čistě bílých v modravá, pak v žlutavá a konečně v červená, jako důsledku ztráty vyzařovací energie stoupajícím vychládáním. Ovšem připouští člověk, že dění to se odehrává během nezměřitelně dlouhé doby, nikoliv snad pouze bilionů nebo trilionů let, nýbrž několiknásobných toho násobků, což většinou pro lidskou mysl se ztotožňuje s pojmem věčnosti.

Člověk však troufá si dokonce prohlásiti, jak prý od věčnosti bylo a do věčnosti bude, že i ona všechna nespočetná Slunce v prostoru prožívají nepřetržitě všeplatný obměňovací proces životní, kde mládí vystřídáno stářím a vznik podmiňuje zánik ve věčné změně. Jako prý vidíme v lidské společnosti vedle sebe děti, muže a starce, kde z dětí

muži, z mužů starci se během doby stávají, tak možno učiniti podobné pozorování i u Sluncí nekonečného Vesmíru, kde možno sledovati náhlý vznik, znovuzrození, hvězd „nových“ modrobílého světla, existenci hvězd žlutých a červených nepřímo i spoustu hvězd temných, mrtvých! Lidský červík však se v ohledu tom prahanebně mýlí ve své troufalosti, neboť: Zde ve mně jest Věčnost, nepřestávající Trvalost, Nezrušitelnost, Nepomíjejícínost, zde ve mně není zrození, stárnutí a smrti, není vznikání a znovuzanikání, a není mimo mne vyšší Svobody a Volnosti!

Co o tom soudíš, moudrý asketo?

Nesprávný názor jsi pojal, Velký Brahma, takto o sobě soudě, ba věru jsi zaslepen, popíráš-li vyšší Svobodu a Volnost nad svou existenci! Jsi v tenatech a poutech přemocného klamu, bludu a zaslepení se svými bohy a zástupy svého nebe! Já však prost jsem jakýchkoliv pout a proto jasného i zření! Víím, že vezmu-li zemi, vodu, oheň, vzduch k opoře, mám tebe, Velký Brahma, oporou, těžištěm, musím tebe poslouchati, tobě se uhýbati; vezmu-li přírodu, bohy a Brahma k opoře, mám tebe Velký Brahma, oporou, těžištěm, musím tebe poslouchati, tobě se uhýbati. Znáím dobře, Velký Brahma, tvůj druh, tvoji nádheru, neb jsi vskutku přemocný, vševládny a oprávněně vševážený na tomto světě. Avšak zemi, vodu, oheň, vzduch prohlédl jsem jako takové, seznal jejich neuspokojivost a proto se jich odřekl, od nich se odvrátil! Přírodu, bohy, Brahma, Vesmír prohlédl jsem jako takové, seznal jejich neuspokojivost a proto se jich odřekl, od nich se odvrátil! Na život jako na strast pohlížím a ani život nejvyšší nemůže mi dáti uspokojení. Onen blud životní, poskvřující, znovuzrození sející, strast plodící, přinášející vždy znovuzrození, stárnutí a zmírání, jsem zapřel, u kořene odřal, srovnal k palmovému pařezu, že nemůže více pučeti, se rozvíjeti a bujeti. A proto daleko tebe, Velký Brahma, převyšuji v poznání!

Mnichu, mnichu! chraň se přede mnou, Velkým Brahmou, všemocným, nepřekonatelným, vševidoucím Stvořitelem, Udržovatelem a Otcem všeho, co tu bylo, jest a bude! Již před tebou byli asketi, kteří nenáviděli všechno hmotné, přírodu a bohy, ba i Brahmou opovrhovali a jemu byli nepřáteli. Ti dospěli při rozpadu těla, po spotřebování životních sil, k zavrženým druhům, bytí! Abyli již před tebou asketi, kteří milovali vše hmotné, přírodu a bohy, ba i Brahma zbožňovali a jemu byli přáteli. Ti dospěli při rozpadu těla, po spotřebování životních sil, k vybraným druhům bytí! Proto ti radím: co jsem pravil, nech řečeno býti a slovům mým neodporuj!

Chci ti připomenouti, Velký Brahma, onu před více lety stavší se událost, kdy vznikla v jistém mnichu tato myšlenka: „Kde asi mohou tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch?“ – I vešel mnich ten v takou duchovní soustředěnost, že se mu uvnitř v srdci jeho zjevila stopa vedoucí v božské oblasti. Tu sleduje, procházel stále vyššími nebeskými kraji a všude tamním tvorům kladl svoji otázku: „Kde asi mohou tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch?“ – Všude však dostalo se mu odpovědi: „Ani my, mnichu, nevíme, kde asi mohou tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch“ – s doporučením, aby se v ohledu tom obrátil mnich vždy k vyšším tvorům nebeským, mocnějším a osvěcenějším. Nepochodil ani u božských tvorů shromážděných kolem tebe, Velký Brahma, a dostalo se mu místo vysvětlení pouze rady, aby se představil se svým dotazem přímo tobě. Když pak mnich onen před tebou, Velký Brahma, svoji větu opakoval, dostalo se mu odpovědi: Jsem Brahma, mnichu, všemocný nepřekonatelný, vševidoucí Stvořitel, Udržovatel a Otec všeho, co zde bylo, jest a bude! – načež odvětil: „Neptal jsem se tebe, bratře, zda jsi Brahma, všemocný nepřekonatelný, vševidoucí Stvořitel, Udržovatel a Otec všeho, co zde bylo, jest a bude, nýbrž otázku jsem tobě kladl: Kde asi mohou tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch?“ – Načež zavedl jsi, Velký Brahma, mnicha stranou a jemu zašeptal: „Oni bohové kolem mne takto o mně smýšlejí: není ničeho, co by Celký Brahma nevěděl, neviděl, neznal – a proto jsem před nimi se nechtěl vysloviti. Ani já totiž, mnichu, nevím, kde asi mohou tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch. Chybil jsi však, mnichu, žes přešel Buddhu a putoval po nebeských končinách, hledaje odpovědi k své otázce! Vrať se proto, mnichu, k němu zpět, a jak ti Buddha odpoví, tak podrž ve své mysli!“

K této radě opustil onen mnich tvoje nebe, Velký Brahma, přistoupil blíže k Buddhovi, uctivě ho pozdravil, stranou se usadil a takto promluvil: „Kde asi mohou, pane, tyto čtyři hlavní látky beze zbytku zaniknouti, a to země, voda, oheň a vzduch?“ – I dostalo se mu vysvětlení: „Na zámořskou cestu vzali jednou kupci s sebou ptáka, aby po blížícím se břehu slídil. Když nastala potřeba, nechali ptáka vzlétnouti, jenž pak letěl k východu, jihu, západu, severu, vzlétl vysoko a kroužil kol dokola. Spatřil-li v dáli pevninu, odlétl směrem k ní, nespatriil-li žádné země, vrátil se k lodi zpět. Podobně i ty, mnichu, pátraje po odpovědi k své otázce, po proniknutí až v oblast Brahmovu jsi opět navrátil se ke mně zpět. – Otázku

však svoji musíš správně takto klásti: Kde nemůže se uchytili a potrvati ani země, ani voda, ani oheň, ani vzduch, aniž co jest velké nebo malé, hrubé nebo jemné, krásné nebo ošklivé – kde může zde jak pojem, tak i tělo zaniknouti zcela beze zbytku? – a k otázce té jest odpověď: Kde vědomí, zaniknuvší zcela a beze zbytku, vymizelo, tam nemůže se uchytili a potrvati ani země, ani voda, ani oheň, ani vzduch, aniž co jest velké nebo malé, hrubé nebo jemné, krásné nebo ošklivé – tak může zde jak pojem, tak i tělo zaniknouti zcela beze zbytku; kde nesvítí žádné vědomí, tam zaniká to vše beze zbytku!“

Jako vždy, Velký Brahma, když zabřednou myslící tvorové do nějakého nerozluštitelného problému, tak i zde toho bývá tento důvod: nesprávně kladená otázka, vzniklá z nedostatečného smyslu pro skutečnost: Není vůbec ničeho, co by ve skutečnosti odpovídalo čtyřem hlavním látkám, jež jsou pouze konvencionálním označením, ve světě zvyklým a zavedeným, a skutečný myslitel nebude stavěti na podobném pojmu. S vědomím stojí a padá skutečnost, neboť vědomí, myšlení, není zde v úloze pouhého pozorujícího přihližitele, nechávajícího svět sám nedotčený, jakoužto úlohu mu filosofové přičítají, nýbrž vědomí je kvasilkem, zápalnou jiskrou, již se skutečnost vždy znovu zapaluje. Vědomí jest silou, která uchopujíc vnější svět, svět na sebe výživně strhujíc, svět tvoří, onen svět, který jest pro každého jedince bezprostřední skutečností: svět Já, který ovšem přetrvává při zanechání onoho strhování. Nebylo by však důsledné chtítí umístiti tento názor v zásuvce filosofického idealismu, a svět, v běžném smyslu, učiniti „psychickým fenoménem“, výrobkem vědomí, neboť ve správném nazírání nemůže se jednati vůbec o něco pojmově zjistitelného, nýbrž vždy pouze o prožití.

Možnost zániku vědomí, se všemi zmíněnými důsledky, jest zároveň nutností zániku toho a jistě vyšším dosažením, ba nejvyšším, a proto tvoje existence, Velký Brahma, byť skvělým, přece nedokonalým je stavem!

Proč bráníš se, Velký Brahma, pro sebe sama uznání vševládajícího zákona o vzniku a zániku, neznajícího výjimky a nezastavujícího se ani před tvou Velikostí? Vždyť zápořem tím ničeho neziskáš a jen v správném poznání se nadít můžeš spásy! Proč upírati pravděpodobnosti lidskému tvrzení, není-li zatím příslušného prožitku, že vychladnutí Brahmy-Slunce jest rovno jeho smrti? Zdaž přes to nejsi věčným, když při zániku svém zase novým Sluncem Vesmír rozzáříš? Což není věčný život tobě zaručen, pokud z nádhery jeho se raduješ a blažíš? Tak jako každému, i nepatrnému tvorů, jímž kdysi byls i ty, prve nežli Brahmou jsi se mohl státi!

Pokud se mohu upamatovati, Velký Brahma, byl prvním případem, kdy bylo temné Slunce, zmírající Brahma, lidem prozrazeno na obloze, Algol, v souhvězdí Perseus, jehož měnící se světelná jasnost byla nápadná svou pravidelností. Příčina toho byla později zjištěna v přechodu jeho souputovníčka, poměrně temného již tělesa, přes jeho nám jevící se plochu. Algol má velikost tvoji, Velký Brahma, jeho temný společník jest menší. Obě hvězdy obklopeny jsou mocnou atmosférou, která hoří u Algolu modrým světlem, kdežto souputovník jest skoro vyhaslý, máje pouze něco málo vlastního světla. Není ovšem vyloučeno, že tento Algol sestává ještě z většího počtu Brahmů-Sluncí, vzájemně kolem sebe kroužících, neboť ve zmíněné změně světelné byly zjištěny opět periodické změny, dávající souditi ještě o jiných působeních.

Jsou však také hvězdy, jejichž svítivost se nepravidelně mění, neboť jejich povrch se přechodně zakrývá následkem pokročilého chladnutí tvořící se pevnou kůrou víceméně rozlehlých a temných pruhů pevniny. Pruhy ty nemají ani trvanlivosti, ani pevné polohy na chladnoucím Slunci, nýbrž plují jako skvrny na povrchu a časem se opět rozptylují, čímž ovšem vzniká zcela nepravidelné záření onoho Brahmy. Pozemští hvězdáři znají již kol 130 takových hvězd, jichž záření v období od dvou měsíců do mnoha let se nepravidelně mění. Tito Brahmové jsou vesměs Slunce červená, tudíž stárnoucí, vyhasnutí blízká, která, čím déle trvá jejich zatemnění, tím jsou blíže svému zániku; tím četnější a trvalejší jsou u nich zjistitelné chemické sloučeniny, až konečně utvořením souvislé kůry na povrchu zhasnou zcela lidskému oku. Žhnou ovšem uvnitř ještě přenesmírnou dobu a vysílají ze sebe ohromná množství tepla, avšak s vymizením vysílání vlastního světla stanou se pro lidské oko nespátřitelná. Pouze tu a tam rozžehnou se opět znovu, když buď vzrůstajícím napětím stahující se kůry povstanou v povrchu jejich obrovské trhliny, jimiž velká množství tekoucího žhoubního obsahu nitra ven vytrysknou, nebo jsou-li podobné výrony žhavého magma vyvolány srážkou s jiným pevným tělesem Vesmíru, prorážejícím a rozbíjejícím poměrně tenký povrch oněch hvězd. Takový případ stal se v souhvězdí Kassiopeja, avšak již po čtyřech měsících zeslábla hvězda ta ve své nově nabyté světlosti a po roce opět prostému oku zcela vymizela. Podobné zjevy jsou vždy důkazem nastávší katastrofy, by bylo i pozorováno, že takovou katastrofou postižená hvězda jako hvězda vůbec mizí a na jejím místě zjistiti možno pravidelnou planetární mlhovinu. Tak stalo se na př. v r. 1892 s hvězdou v souhvězdí Vozky, kdy poprvé myslící tvorové na Zemi byli svědky požáru světa, který vedl k jeho znovuzrození.

A proto víme, že vyhaslá a nám nepozorovatelná Slunce, mrtví Brahmové, se v lidsky úžasném požáru světovém opět rozžehnou, ožívou. Buď se srazí s jinými Slunci, nebo s plynovými mlžinami, při čemž jsou převodem živé síly pohybu v teplo tak ohřáta, že pukají a rozloží se v plynové žhoubící masy, t. j. utvářejí mlhový oblak, světové embryo. Takových oblaků žhoubících plynů, které představují konec a zároveň počátek života Brahmy, jest nespočetně mnoho. Prokazují se známým vidmem žhoubících plynů, v němž nejjasnější jest linie dusíková. Jest zde však i linie lidem prozatím zcela neznámého původu, jakási zpráva o zcela novém plynu, který se utváří v prostoru vždy při vzniku světů a mizí v pozdějším stadiu tvoření se Slunce nejspíše převodem v další formy. Jiné linie vidma toho náležejí vodíku, který však v plynové mlhovině jest odlišný od stavu nám známého. Vedle toho prozrazují jiné linie v mnohých mlhovinách přítomnost helia.

Mnohdy jsou mlhoviny chaotické, nepravidelně utvořené, ale v pozdějších stupních jeví se jako kulaté a ploché mlhové kotouče, jež hvězdáři nazývají pro jejich podobnost planetám mlhovinami planetárními. Těmto massám mlhovým byla udělena otáčivost nejspíše výstřednou srážkou Sluncí na sebe nataživších, a proto všechny zhuštěné mlhy sledujeme ve tvaru spirál, což jest důsledek jejich rychlé rotace.

Obrovská spirální mlhovina, ukazující vzrůstající houštutí a rozlišování jednotlivých otáčejících se vrstev, jest mlhovina Andromedy. V této mlhovině s pevným jádrem a velkou otáčivou rychlostí možno pozorovati, jak se odloučily vzrůstající odstředivou silou jednotlivé mlhové prstny. V těch je hmota ještě nepravidelně rozdělena, ale utvořila se již kondensační ústředí, která shromáždí hmotu, v kruhu ještě rozdělenou, kol sebe v kulovité útvary. Z mlhoviny Andromedy povstanou mnohé sluneční systémy z nespočetných milionů Brahmů-Sluncí. Mlhovina ta nemá nic společného s Mléčnou Drahou, k jejímuž systému přináležíme, ale přímo příkladně zobrazuje povstání světů.

Podle toho utvořil jsi i sebe, Velký Brahma, tento sluneční systém z planetární mlhoviny, sahající původně za dráhu Neptunovu, pozvolna přibývajícím jejím ochlazováním a proto zhušťováním a stahováním, ovšem uvnitř galaktické spirální soustavy Mléčné Dráhy. Při pochodu tom, jak praví hvězdáři, zvyšovala se ovšem otáčivá rychlost, a tu buď z toho důvodu, nebo povstáním slapů silou přitažlivou přiblíživšího se jiného velkého tělesa nebeského, utvořily se a odloučily od žhoubícího celku mlhové prstence, které konečně se sbalily v plynové koule, příští planety. Na pravděpodobnosti tohoto pochodu nemění nic pozdější

zjištění, že se měsíce oběžnice Uran, měsíc oběžnice Neptun a vnější měsíce oběžnic Saturna a Jupitera pohybují opačným směrem, než jak třeba předpokládati, Vysvětlení toho jistě se během doby dostaví způsobem vyhovujícím.

Ochlazování jednotlivých těles, a to jak oběžnic, tak i Sluncí, vede konečně k utvoření pevné kůry, čímž ztráta tepla na venek jest skoro zcela přerušena, takže možno říci, že v tomto stavu klidu je zachována jejich energie na neměřitelné časy. Konečný stav nebeských těles je charakterizován neslýchaným tlakem a převysokou teplotou v jejich nitrech, obklopených pevnou, teplo špatně vodivou vrstvou. Následkem onoho tlaku a oné teploty uvnitř utvořily se zde sloučeniny s obsahem nesmírné energie při poměrně nepatrném objemu. Tato tělesa by kroužila po bezedné časy prostorem, kdyby o stabilitu universa bylo tak postaráno, jako uvnitř slunečního systému. Avšak v prostoru bloudí hvězdy úžasných velikostí a rychlostí bez pevných drah, procházející krajinami slunečních systémů, a konečně se v nekonečném času s jiným tělesem srazí. Ať je to mlha kosmická, skrze niž bludná hvězda, neproikne, nebo Slence, vždy nastane nesmírná explose. Vysoko temperované, plné energie a silně kondensované sloučeniny nitra přijdou pojednou pod nepatrný tlak a explodují při neobyčejně silném vývoji tepla, při čemž k vlastním energiím obou srazivších se těles přistupuje ještě energie srazu. Explosí jsou odmrštěny trosky obou těles daleko od sebe, takže jejich plyny vytvoří neobyčejně diffusní atmosféru, odpovídající stavu mlhoviny. Povstala nová mlhovina a bezkonečná hra počíná znovu, při čemž následkem nesmírného rozsahu promění se skoro veškeré množství energie živé opět v energii potencionální, a jelikož sraz nebývá centrální, nýbrž více méně šikmý, obdrží nově se utvořivší mlhovina od počátku určitou osovou otáčivost.

Všechny na nebi se nově rozbřeskující hvězdy potvrzují, že sluneční systémy vyhasínají a nové se z nich utvářejí, že stará Slunce umírají a nová z nich se zrodí. A tak řadí se na sebe a k sobě ve změně bez konce vznik a zánik Brahmů-Sluncí s celým jejich příslušenstvím. Energie mění neustále pouze svoje místo a tvar ve Vesmíru neomezeném časem a prostorem. Jakmile se planetární tělesa tak dalece ochladila, že se může život v našem smyslu na jejich povrchu uchytiti, dostaví se život ten a vyvíjí stále k vyšším formám, až konečně nejen živořící, nýbrž i myslící a chtějící tvorové oživující biosféru každého tělesa, jak na naší Zeměkouli, tak i na všech podobných tělesech bezkonečného Universa; to jest ovšem zvláštní kapitola, Velký Brahma, sama pro sebe, a budeme spolu o věci té ještě besedovati.

Tudíž dříve nebo později přijde čas, Velký Brahma, kdy se tento sluneční svět sbalí a jeho tvorové přejdou přechodně ve stav zářících tvorů, duchovních, po dlouhou dobu trvajících. A zase přijde po předlouhé časové propasti okamžik, kdy se svět ten počne opět rozvíjeti a kdy mlhovina stane se zárodkem nového světa a možností vzniku nového individua, jako oplozené vejce v lůně matčině; třeba pouze, aby „ono o znovuzrození usilující“ se dostavilo a celek k individuu svařilo! A jsi to ty, Velký Brahma, který po svém skonu z uchopené mlhoviny novým Sluncem zazáříš a staronový život opět počínáš; jest věc tvého názoru a tvé chuti, jaké stanovisko zaujmeš k věčnému tomu „vždy znovu a opět“.

Nepochopitelná jest nádhera a rozmanitost nesmírného počtu Sluncí, slunečních systémů a oživených světů, které jsou očím sice nepostižitelné, ale myslícímu rozumu se tuchou projevují. Ovšem může omezený rozum lidský vše překonávající velikost a skvělost stavby Všemohánu jenom zčásti pochopiti, a těžce s použitím vši představitosti si vymalovali vznešený majestát nespočetného počtu světů, životem v nejrůznějších tvarech obdařených, kol bilionů Sluncí kroužících, z jejich zářivé energie vždy novou životní sílu čerpajících, a to do té doby, kdy po sta miliardách let svou činnost zastavují, aby však znovu svou nekonečnou činnost opět započala.

Skon světa, Brahmy, jest zrozením světa, Brahmy, sám řadí se zde v nekonečném působení konec na počátek. Všude nový vznik ze zániku, krátce věčný život!

A nyní ještě chci se vysloviti o tvé plné nádheře, nevyrovnatelné kráse a nedostižitelné působnosti, Velký Brahma, krátkými slovy, jak cítím a hodnotím, a neopomíň porozjímati o mých slovech!

Když za bezoblačné, tiché noci lidé pozvednou zraky k nebeské báni, což, žel, činí pouze málo z nich, vidí bezpočetné množství světél víceméně zářících hvězd. Stanovisko, které lidé k jevu tomu zaujímají, jest přerůzné a odpovídá duchovnímu založení a vývojové vyspělosti každého jedince. Jsou lidé věřící, že ona světla jsou na oblohu přemoudrým Bohem proto nasázena, aby přechodně místo Slunce svítala člověku, přesvědčenému o své kosmické důležitosti, a jiní lidé vědoucí, že ona světla jsou přemocná žhoucí Slunce v bezedném prostoru, jsoucí vůči nám bez vztahu, úmyslu a záměru. Jsou lidé v nadšení se rozplývající nad krásou hvězdnatého nebe, nebo mlčky stojící v hluboké úctě před obrovitostí a nekonečností Vesmíru, většina lidí však zůstává bez hlubšího vnímání, nedotčena onou zázračností.

I já, Velký Brahma, mám ovšem stanovisko k těmto skutečnostem: Vidím, jak vše se zde točí! Galaktická soustava se svým nespočítatelným počtem Sluncí se točí ve své obrovité spirále, a každé z nesmírných Sluncí těch se točí kolem sebe. Kol točících se Sluncí se opět točí nepředstavitelné množství oběžnic, které se opět kolem sebe otáčejí, krátce: vše se točí, točí, točí!

Mám nepotlačitelný pocit o ubohosti vrtácky otáčivého pohybu vůbec, který ani zde ve své stereotypnosti bez počátku a konce nemůže být obdivuhodným, žádoucím, ba ani snesitelným moudrému tvorů. Nikoliv, Velký Brahma, mně neimponuje kolotoč Vesmíru, byť by co do rozměru i obrovitý byl a v sobě choval všeliké možnosti a požitelnosti, a netoužím více se ho účastniti ani jako Velký Brahma!

Kocháš se, Velký Brahma, ve své nesmírnosti, ale stinných stránek své existence nevidíš, neb v poznání svém nejsi dosud na vrcholu, jsa dokonalý pouze v ušlechtilých citech. Většinou jsi ovšem zdědil nesčetná vědomí tvorstva po Brahmech dřívějších, uplatňujících se zde během minulých vzniků a zániků, a jim propůjčuješ pouze vhodnou hmotnou formu k vyjádření. Kolikrát však, již dříve zde, byl jsi Brahma a tudíž Otcem nespočetných tvorů, již ani sám si nevíš vzpomenouti, Když neznáš pomíjivosti, tudíž strastiplné nedostatečnosti a bezbytnosti ani své vlastní existence, jak by bylo možno, bys je chápal v tvorstvu, a nemoha zatím sobě pomoci, jim mohl pomoc dáti?

Přemítej, Velký Brahma, o mých slovech a hledej nad nynější svobodu svou vyšší Svobodu a Volnost! Bude ti to a mnohým tvorům velkým Požehnáním!

Děkuji ti, mnichu, za upřímná slova, o nich budu jistě přemítati. Dříve však chci o všem s tebou hovořiti a proto pokračuj ve vyprávění, co dále o mně víš, o mém vývoji a vzrůstu. Doplním a opravím tvé vědomosti, nebudou-li úplné a správné.

K tvým trabantům, Velký Brahma, přináležejí mimo komety a z nich se utvořivší roje meteoritů, jež původně k sobě nepřináležely a teprve dodatečně přišli ve tvou závislost, především planety nesmírného počtu, neb jest nepřehledný roj planetoidů mezi Marsem a Jupiterem.

Ačkoliv jsou rozdílné planety co do velikosti a počtu svých satelitů, přece všechny krouží skoro v téže rovině a stjném směru od západu k východu kol slunečního těla tvého, Velký Brahma, nebo přesněji řečeno, kol těžiště celého tvého tělesného systému. Při tom točí se všechny v témže směru kol své osy, ve kterém se otáčí i Slunce kolem sebe, a podobně pohybují se také všechny satelity, s ojedinělými výjimkami, kol

svých hlavních těles. Podobnou shodu ukazuje poloha rovinných drah planet a trabantů, které pouze málo proti sobě a proti rovníku Slunce jsou nakloněny, a také jejich tvar, který se odlišuje pouze nepatrně od kruhu.

Světští odborní učenci praví, že sluneční systém náš vzešel z plynové mlhoviny, která sahala daleko přes dráhu Neptuna; mlhovina ta přibývajícím zhušťováním a z toho plynoucím urychlením rotace se zploštila a s rostoucí odstředivou silou odmrštila jednotlivé prstény, které se z nejasných důvodů později sbalily v planety; týž proces konal se také při planetách a vedl k utvoření jejich měsíců. V tomto systému planet a jejich měsíců zůstala pohromadě největší část mlhoviny jako centrální hmota Slunce, které ve své obrovitosti stále hýří svou energií, kdy poměrně nepatrné planety již víceméně vychladly a zhasly.

Abychom si o poměrech rozměrů vzdáleností v našem systému slunečním utvořili jakousi představu, tu chceme-li zříditi na př. k vzorku Zeměkoule o průměru 1 dm přiměřenou sluneční kouli, musíme jí dáti průměr větší 11 m a obě tělesa postaviti od sebe na vzdálenost asi 1.200 metrů.

Sluneční vyzařující energii děkuje Země za svůj život a všechno dění na povrchu, i když pouze nepatrná část celkové energie ze Slunce vyzařující Zemí jest zachycena. Většina energie sluneční vyzařuje do světového prostoru, aniž by zde byla bezúčelně rozplýtvána, neboť při nárazu na kosmické mlhoviny jest její kinetická síla jimi pohlcena a jako utajená potencionální energie hromaděna do té doby, až mlhoviny ty stanou se opět Slunci a nastřádaný kapitál zase vydají podobným způsobem. Celá nesmírná energie slunečního záření získána jest skoro výlučně z procesu zhušťovacího, kterému jest Slunce pozvolným ochlazením podrobena. Roční smrsknutí Slunce o 60 m stačí k náhradě výdeje energie tepelné a světelné. Malým zlomkem přispívají k náhradě vyzářené energie také meteority, padající v ohromném množství do Slunce. Jisto je, že vyzařování Slunce v dnešní míře jest zajištěno ještě na mnoho nespočetných milionů let.

Žhavé plyny, z nichž těleso Slunce pozůstává, jsou zajisté ve vnitřních vrstvách přímo pevného složení a ve vnějších vrstvách t. zv. fotosféry ještě houževnaté dehtovité konsistence. V tomto bílém žáru zářících kovových plynů vznikají stálé proudy a víry v nepřetržitém pochodu, neboť vně ochlazené části směřují do nitra a vytlačují odtud žhavější části na venek. Jak obrovité přesuny se tímto způsobem uskutečňují, vychází z toho najevo, že jsou ještě od nás patrní!

Nad tímto světlodárným tělesem slunečním, dávajícím pro svou

značnou hutnost souvislé vidmo pevných těles, nachází se lehčí vrstva, chromosféra, spatřitelná od nás pouze za úplného zatmění Slunce. Má mocnost asi 9.000 km a pozůstává z mas lehkých plynů, hlavně ze žhoubícího vodíku. Z ní vyšlehují plameny lehčích žhoubících plynů, které vybuchují v nesmírných erupcích nepředstavitelnou mocí do úžasných výšek, až 500.000 kilometrů, tlakem větším 100 milionů atmosfér. Tyto protuberance dosahují nejvyšší míry na rovníku slunečním a uhýbají směrem k pólům, kde povrch Slunce je méně pohyblivý.

Nad chromosférou jest konečně vrstva ještě lehčích plynů, t. zv. korona stříbrošedého světla, prostírající se na vzdálenost 800.000 km od povrchu Slunce. Její spektrum vykazuje především typickou zelenou linii, pocházející od plynu mnohem lehčího vodíku, který učenci byl nazván koronium.

otáčení Slunce kol vlastní osy lze pozorovati při slunečních skvrnách, z nich malé trvají několik hodin nebo dní, velké i několik měsíců. Tvoří je elektrické vírové bouře neobyčejné prudkosti a zdají se býti trychtýřovitými jícný, které vznikají nejspíše vírovým prouděním poměrně ochlazených žhoubících plynů k slunečnímu středu, zdajících se býti temnými vzhledem k své nižší teplotě v porovnání se Sluncem našemu oku. Kolem těchto kondensací chladnějších plynů vystupují žhavější plyny ze středu Slunce ve tvaru fakulí do výše, a v jejich blízkosti povstávají pak následkem kolísání rovnováhy nejmocnější protuberance s rychlostí až 820 km ve vteřině. U základny protuberancí, vyskytujících se kolem skvrn, možno pozorovati ponejvíce žhoubící kovové páry, kdežto u vrcholu září pouze lehčí elementy, jako vodík, helium a koronium.

Skvrny nejsou nikdy na žhavých modrobílých Sluncích, nýbrž teprve na žlutých, jako jest naše Slunce, častěji ještě na Sluncích červených, a jsou znakem pokročilého ochlazení. přicházejí v krajinách rovníkových, nikdy na pólech. Možná také, že jsou důsledkem přílivu a odlivu společného přitažlivého působení planet, zvláště Jupitera, Venuše, Země, což by souhlasilo s jedenáctiletou periodou vzniku skvrn, kdy souhlasné polohy těchto tří planet zvyšují působnost součtem svých hmot. Též fakule ukazují se ve stejné oblasti jako skvrny a chybí zcela v krajinách polárních. Vykazují tutěž jedenáctirozí periodu z čehož se soudí, že oba jevy možno odvoditi z téže příčiny.

Jelikož sluneční vidmo jest získáno pouze z vnějších vrstev Slunce, chybí mu samozřejmě všechny těžké elementy, spočívající ve vnitru slunečního tělesa. Učenci tvrdí s naprostou jstotou, že chemické složení našeho slunce, jako všech Sluncí vůbec, není odlišné od složení Země, ačkoliv podnes není rozluštěna podstata značného počtu Frauenhoferů-

vých linií ve vidmu jeho, pro zcela odlišné poměry fyzikální na Slunci od poměrů pozemských.

Podle mého mínění, Vleký Brahma, jest nesprávný předpoklad, že hmota všech oběžnic musí býti totožná, má-li býti správné tvrzení o společném jejich původu ze Slunce; nesprávný předpoklad ten vzniká z nesprávného vědění o hmotě, z nesprávného pojetí, z nesprávné představy, z nesprávného pojmu o vzniku a trvání hmoty a skutečné její podstatě.

Odloučí-li se chuchvalec žhoucí hmoty sluneční od Slunce, jako určitý důsledek určitý důsledek určité příčiny, a sbalí-li se v kouli oběžnice, nastávají pro ní nové poměry, jimž se v dalším svém procesování přizpůsobuje, a to každý chuchvalec vždy pro sebe v důsledky odpovídající přesně jeho speciálním a jen pro něho platícím poměrům a okolnostem. Hlavně rozměr vzniklé oběžnice jest zajisté v ohledu tom směrodatný, neboť na něm závisí na př. velikost „tíže“ a tím i tlaky vznikající v tělese při pozdějším jeho vychládání; a tyto síly, jako jistě předůležité složky ze všech působících složek, jichž výslednicí jest pak „hmota“, jsou spolupůvodci jakosti její, druhu jejího, složení jejího se všemi fyzikálními a chemickými vlastnostmi. Proto také, ač jsou všechny oběžnice jednoho a téhož původu, musejí jevití odlišnosti hmotné příslušně svým speciálním poměrům a okolnostem. Jestliže na některém tělese, poměrně nepatrných rozměrů, nevzniknou vůbec určité horniny a kovy, které jsou podstatným obsahem tělesa velkého, nesmí býti z toho usuzováno, že obě tělesa jsou různého původu, neboť prostě ony horniny a kovy, na malém tělese nepřítomné, jsou na př. důsledkem tlaku jako spolupříčiny, který se na malém tělese vůbec nemůže vyskytnouti, takže zde proto ani vzniknouti nemohou. To platí ovšem v plném rozsahu pro celý Vesmír a všechna jeho tělesa bez výjimky.

Hmota není něčím předem daným, fixním, což platí ovšem důsledně i pro t. zv. prvek, element, z něhož se hmota skládá, nýbrž jest pouhým stavem sil, určitou výslednicí mnohých složek, a může se proto také stále měniti přistoupením a působením sol nových; jest přizpůsobováním se každým okamžikem daným poměrům, není „věcí o sobě“, nýbrž je děním, i když většinou lidskému oku nepozorovatelným pro poměrně nepatrnou měnivost působivých poměrů a okolností.

Používá-li se v učení probuzenském pro potřebné porozumění a srozumění pojmu „čtyři základní elementy, země, voda, oheň a vzduch“, nejsou zde elementy ony tím, zač by po rozumu světské vědy mohly býti považovány podle pojmu „element“; jimi jest jen vyjádřena, každým pro